

з явищами життя та переживаннями . Оскільки будь-який зміст виражається специфічними музичними засобами, то для його розуміння необхідно мати уявлення про виразне значення цих засобів. Особливість співацької інтонації полягає в тому, щоб у поєднанні звуків різної висоти почути цілісні музичні образи, що викликають у школяра певні настрої, почуття і думки. Сааме засоби виразності та виразність виконання зближують музичний образ і співацьку інтонацію. Коли вона починає виражати почуття, то стає музичним образом.

Хоровий спів служить засобом ознайомлення з новими творами, законами досягнення вокально-хорового мистецтва, засобом художнього розвитку та проявлення особистості дитини. Музичний образ твору під час хорового співу має вплив на суб'єктивний світ школяра, породжуючи багатогранні та складні переживання, які тягнуть за собою певні фізіологічні зміни у організмі, супроводжуючи почуття радості та смутку, любові та обов'язку тощо. Під час співу яскраві музичні образи хорових творів розвивають не тільки музичні здібності та впливають на розвиток особистості взагалі, але і справляють дію на виховання співацької культури дитини. Формування основ співацької культури молодших школярів у процесі роботи над музичним образом сприяє більш повному використанню пізнавального, ціннісно-орієнтаційного та виконавсько-творчого потенціалу дітей.

Ефективною формою у цьому процесі виступає як урок музики, так і позакласна діяльність, які разом створюють умови для повного та ефективного навчання дітей навичкам співу та сприяють вихованню співацької культури. В структурі поняття “основи співацької культури молодших школярів” виділяємо три складника: пізнавальний (накопичення елементарних теоретичних знань, умінь, навичок у галузі співацької діяльності, розвиток співацьких музичних здібностей), ціннісно-орієнтаційний (інтерес до співацької діяльності та формування здібності цінувати прекрасне у житті та мистецтві), виконавсько-творчий (прагнення виражати у своєму виконанні позитивне емоційно-оцінне ставлення до твору).

Висновки. Співацька діяльність, завдяки її природності та емоційності, є привабливою для дитини молодшого шкільного віку. Саме вона може стати емоційно-оцінним стрижнем формування у дитини естетичного сприйняття інших видів мистецтв та оточуючого світу. Глибоко осягаючи мову одного мистецтва, дитина у порівнянні з нею освоює семантику, виразний сенс творів інших мистецтв, вживається в художні образи, знаходить в них особистісний сенс. Отже, формування основ співацької культури, а через неї – художньої і естетичної – важливе завдання сьогодення, що дозволяє реалізувати можливості музичного мистецтва у процес становлення особистості. Вироблення основ співацької культури слугує підґрунтям майбутнього професіоналізму та особистісного розвитку дітей.

Література

1. Алієв Ю. Б. *Настільна книга шкільного вчителя-музиканта* / Ю. Б. Алієв. – М. : Гуманит. Вид. центр ВЛАДОС, 2000. – 336 с. – (Б-ка вчителя музики).
2. Ветлугіна Н. О. *Музичний розвиток дитини* / Н. О. Ветлугіна. – М., 1968. – 123 с.
3. Кабалевський Д. Б. *Основные принципы и методы программы по музыке для общеобразовательной школы* // Программно-методические материалы. *Музыка начальной школы* / Д. Б. Кабалевский. – М., 1994. – 405 с.

УДК 372

Ван Яньпин

ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ШКОЛЯРІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

У межах статті розкривається проблема формування вокальної культури школярів підліткового віку. Автором проаналізовані наукові праці провідних музикантів-педагогів з питань роботи з дитячими голосами, й дається узагальнення про те, що голоси дитячого хору приблизно відповідають голосам жіночого хору, тому роботу за ними можна будувати з орієнтацією на методику роботи з жіночими голосами. Автор визначає етапи-завдання з

формування вокальної культури школярів підліткового віку: виховання загальної культури; розвиток музичної культури та музичного слуху; розвиток специфічних вокальних виконавських якостей. Автор пропонує розвивати специфічні вокальні виконавські якості з застосуванням спеціальних вправ розвитку голосу.

Ключові слова: мистецтво, спів, загальна культура, музична культура, вокальна культура, виконавські якості, учитель музичного мистецтва, учні підліткового віку.

В рамках статті розкривається проблема формування вокальної культури школьників підліткового віку. Автор проаналізував наукові праці провідних музикантів-педагогів по роботі з дитячими голосами, і дає обобщення о тому, що голоси дитячого хору приблизно відповідають голосам жіночого хору, тому роботу з ними можна будувати з орієнтацією на методику роботи з жіночими голосами. Автор визначає етапи-задачі по формуванню вокальної культури школьників підліткового віку: виховання загальної культури; розвиток музичної культури і музичного слуху; виховання специфічних вокальних виконавських якостей. Автор пропонує розвивати специфічні вокальні виконавські якості з застосуванням спеціальних вправ розвитку голосу.

Ключевые слова: искусство, пение, общая культура, музыкальная культура, вокальная культура, исполнительские качества, учитель музыкального искусства, учащиеся подросткового возраста.

Within the article devoted to the problem of formation of vocal culture schoolchildren adolescence. The author analyzes the scientific works of leading artists and educators working with children's voices, and a generalization of that voice children's choir roughly correspond female choir voices, so you can work with them to build with a focus on methods of working with women's voices. The author outlines the steps to build problem-vocal culture schoolchildren adolescence: education of the general culture; development of musical culture and musical ear; education specific vocal performing qualities. The author proposes to develop specific vocal performing quality using special exercises in the development of voice.

Keywords: art, singing, common culture, musical culture, vocal culture, performing quality musical art teacher, students adolescence.

Постановка проблеми. Кожна освітня галузь додає свій внесок у формування людини, що буде жити в новому тисячолітті. Мистецтво – це саме та освітня галузь, яка надає учням можливість усвідомити себе як духовно-значиму особистість, розвинути здатність до художнього, естетичного, морального оцінювання навколишнього світу, прилучення до цінностей культури. Мистецтво з перших днів шкільного життя служить засобом формування світогляду дитини в цілому, розвиває асоціативне, образне мислення. Завдяки мистецтву підлітки розвивають творчі здібності, здобувають досвід творчої діяльності, формують свою індивідуальність.

Спів – один з найулюбленіших видів музичної діяльності дітей. Виразне виконання пісень допомагає яскраво і поглиблено переживати їх зміст, викликає естетичне ставлення до навколишньої дійсності. У співі успішно формується весь комплекс музичних здібностей: емоційна чутливість на музику, ладові почуття, музично-слухові уявлення, почуття ритму.

Нинішній етап розвитку вокального мистецтва переживає кризу за трьома основними напрямками - економічний, соціальний і духовний: на тлі пересиченого ринку розважальної музики відбувається масове утворення нових естрадних «зірок» і настільки ж масовий їх занепад.

На жаль, в останнє десятиліття ситуація з вокальною роботою у загальноосвітніх школах змінилася, і далеко не в кращу сторону. Мінливі умови функціонування музичного мистецтва, розвиток засобів масової музичної комунікації і, як наслідок, зміни в музичному свідомості сучасного слухача і виконавця вимагають подальшої розробки теми музичної освіти і виховання школярів в сучасних умовах.

Аналіз останніх публікацій. Виявляючи інтерес до зазначеної проблеми, проблематика вокальної роботи з учнями лягла в основу багатьох науково-методичних досліджень, здійснених відомими діячами музичного мистецтва: Л. Абелян, Ю. Алєвим, О. Апраксіною, Л. Бартеневою, Д. Локшиним, В. Поповим, Г. Струве, Г. Стуловою, К. Нікольською-Берегівською, Т. Овчинниковою і ін. У цих публікація переважно висвітлювалися проблеми вокально-хорової роботи з дитячою аудиторією.

Проблеми виховання співацької культури та вокального розвитку особистості досліджувались Л. Дмитрієвим, Н. Гребенюк, О. Стахевичем, П. Троніною, Ю. Юцевичем, та ін. Вокально-фізіологічні аспекти функціонування співацького голосу висвітлювались В. Смельяновим, В. Морозовим, Д. Огородновим.

У ряді проблем сучасної шкільної музичної педагогіки найбільш актуальною можна вважати проблему формування вокальної культури школярів підліткового віку. Однак сьогодні в повсякденному житті із засобів масової інформації учні отримують масу суперечливих, часом полярних відомостей про навколишній світ, що однаковою мірою стосується і потоку музичної інформації. По перевазі, в ефірі звучить «легка» поп і рок-музика у всіх різновидах. Найчастіше вона не витримує жодної критики як з точки зору професіоналізму виконавців, так і з точки зору музичного і літературного змісту. Повернути учнів у світ музично-естетичних цінностей сьогодні - першочергове завдання.

В системі музичного виховання вокальне розвиток учнів будується, в основному, на основі досягнень науки в галузі розвитку хорового виховання. Аналіз робіт провідних музикантів-педагогів В. Соколова, В. Попова, Г. Струве, Г. Стулової, які присвятили свою діяльність роботі з дитячими голосами, говорить про те, що голоси дитячого хору приблизно відповідають голосам жіночого хору і тому можна виділити визначити завдання та методи роботи в кожній віковій групі з дітьми та будувати їх з орієнтацією на методіку роботи з жіночими голосами.

Проблема ж індивідуального вокального розвитку учнів музики в школі досліджена в науково-педагогічній теорії і практиці недостатньо.

Мета статті – визначити шляхи формування вокальної культури школярів підліткового віку.

Формування вокальної культури підлітків нерозривно пов'язане з осягненням музики різних стилів і напрямків. Звернення, в першу чергу, до величезного пласту вітчизняної музичної культури, класичної музики, традицій вітчизняної виконавської школи, на нашу думку, може виявитися одним з основоположних чинників становлення художнього світу та вокальної культури учнів. Тому роль учителя на уроці музичного мистецтва для відродження вокальної культури дітей стає досить актуальною.

«Виконуючи твори композиторів, - говорить Г. Нейгауз, - музикант повинен добре уявляти собі творчий вигляд самого композитора, його ідейні та естетичні позиції, ту суспільну середу, яка поклала відбиток на його мистецтво» [1, с. 298]. Г. Нейгауз підкреслює, що в процесі «проникнення в музичне мистецтво надзвичайно великого значення набуває загальна культура виконавця, його ерудиція в сфері історії людського суспільства, його знання художньої літератури, поезії, живопису» [1, с. 298].

Л. Баренбойм писав, що виконавець повинен володіти рядом якостей: творчої пристрасності, зосередженістю, гнучким уявою, творчим естрадним самопочуттям, високим інтелектуальним рівнем. загальної та спеціальної, пов'язаної зі специфікою даного мистецтва, культурою [2].

Все перераховане найтіснішим чином переплітається між собою. Недолік у розвитку або відсутність одного з цих компонентів неминуче відіб'ється на виконавській творчості. Це ставить перед учителем музичного мистецтва, який має розвинути перераховані здібності та якості, певні завдання:

- по-перше, педагог повинен прищепити виконавцям загальну культуру;
- по-друге, ввести учнів в світ музики, розвинути музичну культуру та музичний слух;
- по-третє, розвивати специфічні вокальні виконавські якості: здатність «запалати», переймаючись музикою, волю до втілення музики, до спілкування і впливу на слухача (сформувати виконавця).

Кожна з цих задач-етапів лише умовно виділяється з цілісного процесу виховання і навчання школярів підліткового віку.

Спів є основою музичної роботи з дітьми в загальноосвітній школі. Він займає особливе місце за своїм значенням, як живий і творчий процес відтворення музично-художніх образів. Ніяка інша форма занять не викликає такої активності і підйому в учнів, як хоровий спів. Тому-то спів у школі повинен займати важливе місце в структурі уроку музичного мистецтва та в позакласній роботі.

Вихованню вокальних виконавських якостей має сприяти застосування спеціальних вправ у розвитку голосу. Зазвичай кожен урок музики починається з так званого розспівування, яке готує голос співаків до подальшої вокальної роботи. У розспівування, як правило, включаються вправи, повторювані постійно, з уроку в урок. Їх завдання - дати правильний напрямок роботі голосового та дихального апарату.

Перша вправа зазвичай виконується на одному звуці, наприклад, ноті *соль* першої октави. Пропонуємо дітям тягнути цей звук досить тривало на голосний *У*, при якому ротова порожнина і глотка розкриваються широко і спів відбувається як би «на позіху». Кожен співак при цьому дихає довільно, тобто відновлює дихання, як тільки воно скінчиться, і продовжує тягнути той же звук.

Загальна співучість і визначеність тону змусить і кожного окремого учасника підлаштовуватись до єдиного звучання. Як тільки вчитель відчує зібраність уваги всіх співаків і впевнений унісон, то переходить до наступної вправи. Діти повинні тепер проспівати цей же звук *соль* знову на голосний *У* чотири рази коротко, з активним видихом, а на п'ятий раз протягнути його як можна довше.

Цей виконавський прийом активізує процес дихання і стверджує вільне, ненапружене звукоутворення. Тепер це вправу слід проспівати на голосний *І*, при якому доводиться його округляти, тобто наближати його до *Ю* чи *И*; при цьому з'являється можливість знайти яскраве, близьке звучання і активізувати роботу голосових зв'язок.

На уроці діти повинні отримати уявлення про правильний звук, вільний, красивий, що зберігає індивідуальні темброві якості і не шкідливий для голосового апарату. Фонування співацького звуку має бути м'яким, без фізичних зусиль. Сам звук при співі вільно ллється і емоційно змістовний. Правильно оформлений звук повинен бути фізично зручний співакові, а сам процес співу повинен доставляти йому фізичне задоволення.

Геніальний співак-педагог, композитор М. Глінка - засновник російської вокальної школи писав: «По моему методу треба спершу удосконалити натуральні тони, тобто ті, що без будь-якого зусилля беруться, бо удосконаливши їх мало-помалу, потім можна відпрацювати і довести до можливого досконалості і інші звуки» [3, с. 165].

Це ясна і чітка вказівка має стати основним принципом виховання вокальних якостей учнів. Формування звуку слід починати тільки на середині голосу, в межах 6-7 тонів, на вільному і природному звуці.

Вокальна методика не має чітко класифікованої системи вправ. Тому вправи підбираються вчителем музичного мистецтва з урахуванням вокальної та музичної підготовки підлітків. На початковому етапі вправи повинні бути доступні і зрозумілі учням. Виконання кожної вправи повинно нести певну задачу. Поступово вправи ускладнюються (в міру розвитку голосу). Вправи розташовуються в такому порядку, щоб кожна наступна вдосконалювала вже набуті навички і поступово розвивала нові.

Вокально-творчий розвиток школярів передбачає створення не тільки однорідного, але і багато-тембрового хорового ансамблю, що виявляє індивідуальні фарби голосу кожної дитини і містить незмірно більше художньо-виражальних можливостей як для самих школярів, так і для вираження ними образно-емоційного змісту виконуваних творів. Відсутність єдиного тембрового еталона (що не суперечить художньому образу вокальних творів) орієнтовано на звільнення творчої ініціативи учнів, відкриття багатоцвіття власного тембру голосу, «проживання» дітьми вокальної музики за законами власної співочої природи.

Становлення будь-якого вокального навичку пов'язане з вирішенням багатьох суто технічних завдань, що вимагають більшого чи меншого напруження духовних і фізичних сил

кожного юного співака. І щоб ця робота не була важкою і виснажливою, а навпаки, приносила задоволення і радість, слід проводити її жваво і захоплююче. Тільки творча атмосфера дозволить дитині по-справжньому вільно передавати свої почуття і переживання і мимоволі осягати таємниці вокального мистецтва. Справжня зацікавленість дітей в найбільш повному розкритті змісту пісні, їх захопленість виконавською процесом активізує весь хід занять, а значить, відкриває шлях до якнайшвидшого оволодіння і закріплення того чи іншого навичку.

У висновках доцільно зазначити, що теоретичний аналіз досліджуваної проблеми довів її актуальність. Формування вокальної культури підлітків необхідно здійснювати за такими етапами-завданнями, як формування загальної культури, музичної культури та виховання специфічних вокальних виконавських якостей учнів. Основні завдання уроків музичного мистецтва в загальноосвітній школі - це прищепити школярам інтерес і любов до музичного мистецтва, сформувати у них естетичні критерії музичної культури, навчити слухати, чути і виконувати музичні твори самих різних жанрів.

Перспективи подальших наукових розвідок у даному напрямку полягають у розробці нових педагогічних умов формування вокальної культури школярів підліткового віку.

Література

1. *Нейгауз Г. Г. Об искусстве фортепианной игры : записки педагога / Г. Г. Нейгауз. – М. : Классика-XXI, 1999. – 298 с.*
2. *Баренбойм Л. А. Вопросы фортепианной педагогики и исполнительства/ Л. А. Баренбойм. - Л.: Музыка, 1969. - 288 с.*
3. *Назаренко И. К. Искусство пения / И.К. Назаренко. Искусство пения. - М.: Музыка. 1968. - 621 с.*

УДК 37016:78

Велігура О.О.

НАСТУПНІСТЬ У ФОРМУВАННІ СПІВАЦЬКИХ НАВИЧОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ТА МЕТОДИ ЇХ РОЗВИТКУ

У статті висвітлюється проблема наступності у формуванні співацьких навичок молодших школярів, приділено увагу послідовності окресленого процесу. Розглядаються методи, які забезпечують цілісність, гармонійність і безперервність їх набуття. Наголошується на створенні необхідних умов, які сприяють реалізації зазначеного феномену. Вбачається доцільність використання у навчанні учнів початкової школи особистісно орієнтованого підходу, враховуючи неповторність та індивідуальність вікових анатомо-фізіологічних та психологічних особливостей кожної дитини, здійснюючи спіралеподібний розвиток співацьких навичок на всіх етапах навчання. У статті уточнюється зміст ключових понять і розкривається авторське бачення цієї проблеми.

Ключові слова: наступність, перспективність, послідовність, співацькі навички, молодші школярі, методи, особистісно-орієнтований підхід.

В статье освещается проблема преемственности в формировании певческих навыков младших школьников, уделяется внимание последовательности определенного процесса. Рассматриваются методы, которые обеспечивают целостность, гармоничность и непрерывность их приобретения. Уделено внимание необходимости создания определенных условий, которые способствуют реализации отмеченного феномена. Подчеркивается целесообразность использования в обучении учеников начальной школы личностно ориентированного подхода, учитывая неповторность и индивидуальность возрастных анатомо-физиологических и психологических особенностей каждого ребенка, осуществляя спиралеподобное развитие певческих навыков на всех этапах обучения. В статье уточняется содержание ключевых понятий и раскрывается авторское видение этой проблемы.